

INFLYATSIYA SHAROITIDA IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASH STRATEGIYALARI

Ergashev Jahongir

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti

Buxgalteriya hisobi va audit yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqola inflyatsiya sharoitida iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun samarali strategiyalarni tadqiq etadi. Inflyatsiyaning iqtisodiy o'sish, iste'mol bozori va investitsiyalarga ta'siri tahlil qilinadi. Pul-kredit siyosati, fiskal choralar va narxlarni nazorat qilish mexanizmlari kabi asosiy yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, global iqtisodiy inqirozlar misolida davlatlarning moslashuv strategiyalari va ularning natijalari o'rganiladi. Maqola inflyatsiyaga qarshi kurashda muvozanatli iqtisodiy siyosat yuritishning dolzarbligini ta'kidlaydi va amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy barqarorlik, investitsiya, iste'mol bozori, global inqiroz, iqtisodiy siyosat, pul-kredit siyosati, iste'mol narxlari indeksi.

Kirish. Inflatsiya iqtisodiyotda muhim bir ko'rsatkich bo'lib, u umumiy narxlar darajasining vaqt o'tishi bilan oshishini anglatadi. Bu jarayon iqtisodiy faoliyatni, iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilarni, shuningdek, moliyaviy bozorlarni bevosita ta'sir qiladi. Inflatsiya ko'plab omillar bilan bog'liq bo'lib, ularning ichida talab va taklif, pul massasi, ishlab chiqarish xarajatlari va davlat siyosati kabi faktorlar mavjud.

Inflatsiyaning asosiy sabablari orasida talab inflatsiyasi va taklif inflatsiyasi ajratiladi [1]. Talab inflatsiyasi, asosan, iste'molchilar va bizneslarning xarid qilish qobiliyatining oshishi bilan bog'liq. Agar iqtisodiyotda odamlar ko'proq pul sarflasa, bu talabni oshiradi va natijada narxlar ko'tariladi. Taklif inflatsiyasi esa ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi bilan bog'liq. Masalan, xom ashyo narxlarining oshishi yoki mehnat xarajatlarining ko'tarilishi ishlab chiqaruvchilarning mahsulot

narxlarini oshirishiga olib keladi. Inflatsiya ko'rsatkichini o'lchashda eng ko'p ishlatiladigan usul — bu iste'mol narxlari indeksi (INI). INI iste'molchilar tomonidan xarid qilinadigan mahsulotlar va xizmatlarning narxlaridagi o'zgarishlarni kuzatadi. Odatda, INI yillik asosda hisoblanadi va bu orqali inflatsiya darajasi aniqlanadi. Agar INI oshsa, demak, inflatsiya mavjud va bu iqtisodiy o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Inflatsiyaning ijobiy va salbiy tomonlari mavjud. Ijobiy tomonlari orasida iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkinligi keltiriladi. Masalan, o'rtacha darajada inflatsiya korxonalarni investitsiya qilishga undaydi, chunki ular kelajakda narxlarning oshishini kutishadi. Bu esa yangi ish o'rinlari yaratishga va iqtisodiy rivojlanishga olib kelishi mumkin. Biroq, yuqori darajadagi inflatsiya iqtisodiyotga zarar yetkazishi mumkin. U iste'molchilar uchun xarajatlarni oshiradi va xarid qobiliyatini pasaytiradi [2]. Bu esa ijtimoiy tengsizlikni kuchaytirishi mumkin, chunki past daromadli qatlamlar narxlar oshganida o'z ehtiyojlarini qondirishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Shuningdek, yuqori inflatsiya moliyaviy barqarorlikni ham xavf ostiga qo'yishi mumkin, chunki investorlar o'z kapitalini xavfli holatlardan himoya qilish uchun boshqa aktivlarga o'tishlari mumkin.

Markaziy banklar inflatsiyani nazorat qilish maqsadida pul siyosatini amalga oshiradilar. Ular foiz stavkalarini oshirish yoki kamaytirish orqali iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatadilar. Foiz stavkalarini oshirish talabni pasaytiradi, chunki kredit olish qimmatlashadi, bu esa narxlarning oshishini sekinlashtirishi mumkin. Aksincha, foiz stavkalarini pasaytirish iqtisodiy faollikni rag'batlantiradi va inflyatsiyani oshirishi mumkin. Inflatsiyani nazorat qilishda davlat siyosati ham muhim rol o'ynaydi. Davlat byudjeti va soliq siyosati orqali iqtisodiy barqarorlikni saqlashga harakat qiladi. Shuningdek, davlatning iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun amalga oshiradigan investitsiyalari ham inflatsiyani boshqarishga yordam beradi. Umuman olganda, inflatsiya iqtisodiyotning murakkab jarayonidir va uning ta'siri turli qatlamlarga turlicha bo'lishi mumkin. Iqtisodiy barqarorlikni saqlash maqsadida inflatsiyani nazorat qilish va boshqarish zarurdir. Inflatsiyaning yuqori darajasi iqtisodiyotning

umumiy sogʻligʻiga salbiy taʼsir koʻrsatishi mumkin, shuning uchun bu masala har doim diqqat markazida boʻlishi kerak.

Inflyatsiya iqtisodiyotning muhim koʻrsatkichlaridan biri boʻlib, u narxlar darajasining vaqt oʻtishi bilan oshishini anglatadi. Inflyatsiyaning iqtisodiy oʻsish, isteʼmol bozori va investitsiyalarga taʼsiri murakkab va koʻp jihatli jarayonlardir. Ushbu taʼsirlar ijobiy va salbiy tomonlarga ega boʻlib, iqtisodiy barqarorlikni saqlashda muhim ahamiyatga ega [3]. Birinchidan, inflyatsiyaning iqtisodiy oʻsishga taʼsiri haqida gapirganda, oʻrtacha darajadagi inflyatsiya iqtisodiy faoliyatni ragʻbatlantirishi mumkin. Odamlar kelajakda narxlarning oshishini kutishsa, ular hozirgi kunda koʻproq xarid qilishga tayyor boʻlishadi. Bu esa talabni oshiradi va ishlab chiqaruvchilarni yangi mahsulotlar ishlab chiqarishga undaydi. Natijada, iqtisodiy oʻsish tezlashadi, ish oʻrinlari yaratiladi va umumiy farovonlik oshadi. Biroq, yuqori darajadagi inflyatsiya iqtisodiy oʻsishga salbiy taʼsir koʻrsatishi mumkin. Agar narxlar juda tez oshsa, isteʼmolchilar xarid qobiliyatini yoʻqotadilar va bu isteʼmol talabining pasayishiga olib keladi. Shuningdek, yuqori inflyatsiya ishlab chiqaruvchilarning xarajatlarini oshiradi, bu esa ularning foydasini kamaytiradi va investitsiyalarni qisqartirishga olib kelishi mumkin.

Isteʼmol bozoriga taʼsiri nuqtai nazaridan, inflyatsiya isteʼmolchilar uchun xarajatlarni oshiradi. Narxlarning koʻtarilishi isteʼmolchilarni oʻz ehtiyojlarini qondirishda qiyinchiliklarga duchor qiladi, ayniqsa past daromadli qatlamlar uchun. Bu holat ijtimoiy tengsizlikni kuchaytirishi mumkin, chunki yuqori daromadli isteʼmolchilar narxlar oshganida ham xarid qilish qobiliyatini saqlab qolishlari mumkin. Isteʼmolchilar oʻz xaridlarini cheklashga majbur boʻlishganda, bu isteʼmol bozorida talabning pasayishiga olib keladi va natijada iqtisodiy oʻsish sekinlashadi.

Investitsiyalar nuqtai nazaridan, inflyatsiya investorlarning qarorlariga taʼsir koʻrsatadi. Yuqori inflyatsiya muhitida investorlar oʻz kapitalini himoya qilish uchun risklarni kamaytirishga harakat qiladilar. Bu esa ularning investitsiya faoliyatini cheklashi mumkin. Investorlar koʻpincha inflyatsiyadan himoyalangan aktivlarga, masalan, oltin yoki boshqa qimmatbaho metallarga yoki koʻchmas mulkka sarmoya kiritishni afzal koʻrishadi [4]. Biroq, agar inflyatsiya darajasi past boʻlsa, investorlar

aksiyalar va boshqa riskli aktivlarga sarmoya kiritishga tayyor bo'lishlari mumkin, bu esa iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Inflyatsiyaning iqtisodiyotga ta'siri shuningdek, markaziy banklarning pul siyosatiga ham bog'liq. Markaziy banklar inflyatsiyani nazorat qilish maqsadida foiz stavkalarini oshirish yoki kamaytirish orqali iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatadilar. Foiz stavkalarini oshirish talabni pasaytiradi va inflyatsiyani sekinlashtirishi mumkin, lekin bu iqtisodiy o'sishni ham sekinlashtirishi mumkin. Aksincha, foiz stavkalarining pasayishi investitsiyalarni rag'batlantirishi va iqtisodiy o'sishni tezlashtirishi mumkin. Umuman olganda, inflyatsiyaning iqtisodiy o'sish, iste'mol bozori va investitsiyalarga ta'siri murakkab jarayonlardan iborat. O'rtacha darajadagi inflyatsiya ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lsa-da, yuqori darajadagi inflyatsiya iqtisodiyotga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Iqtisodiy barqarorlikni saqlash maqsadida inflyatsiyani boshqarish va nazorat qilish zarurdir. Bu jarayonlarda davlat va markaziy banklarning roli juda muhimdir, chunki ular iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish va barqarorlikni saqlash uchun zarur choralarni ko'rishlari kerak.

Pul-kredit siyosati, fiskal choralar va narxlarni nazorat qilish mexanizmlari iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va inflyatsiyani boshqarish uchun muhim vositalardir. Ushbu yondashuvlar iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilar uchun sharoitlarni yaxshilash hamda iqtisodiy tizimdagi muammolarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi.

Pul-kredit siyosati - bu markaziy bank tomonidan amalga oshiriladigan iqtisodiy siyosatning bir qismi bo'lib, pul miqdorini va foiz stavkalarini boshqarish orqali iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatadi [5]. Markaziy banklar, masalan, O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki, pul-kredit siyosatini amalga oshirish uchun bir qator vositalardan foydalanadilar, jumladan, ochiq bozordagi operatsiyalar, rezerv talablarini belgilash va asosiy foiz stavkalarini o'zgartirish. Pul-kredit siyosatining asosiy maqsadi inflyatsiyani nazorat qilish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishdir. Agar inflyatsiya darajasi yuqori bo'lsa, markaziy bank foiz stavkalarini oshirish orqali pul massasini kamaytirishga harakat qiladi. Bu iste'mol va investitsiyalarni pasaytiradi, natijada narxlar o'sishini sekinlashtiradi. Aksincha, agar iqtisodiyot sekin

o'sayotgan bo'lsa, markaziy bank foiz stavkalarini pasaytirishi mumkin, bu esa kredit olishni arzonlashtiradi va investitsiyalarni rag'batlantiradi.

Fiskal choralar - bu davlat tomonidan moliyaviy resurslarni boshqarish va iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish maqsadida amalga oshiriladigan siyosatlardir. Fiskal siyosat asosan davlat byudjeti orqali amalga oshiriladi va davlat xarajatlari hamda soliq siyosatini o'z ichiga oladi. Davlat xarajatlarini oshirish orqali, masalan, infratuzilma loyihalariga sarmoya kiritish, ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish mumkin. Soliqlar orqali davlat daromadlarini oshirish esa iqtisodiy faoliyatni nazorat qilishda muhim ahamiyatga ega. Soliq stavkalarini pasaytirish iste'molchilar va bizneslar uchun xarajatlarni kamaytiradi, bu esa xarid qilish va investitsiyalarni oshirishi mumkin. Biroq, fiskal siyosatning muhim jihati shundaki, davlat xarajatlari va daromadlari o'rtasidagi muvozanatni saqlash zarur. Agar davlat juda ko'p qarz oladigan bo'lsa, bu kelajakda iqtisodiy barqarorlikka tahdid solishi mumkin.

Narxlarni nazorat qilish mexanizmlari - bu hukumat tomonidan narxlarning oshishini oldini olish yoki nazorat qilish maqsadida qo'llaniladigan vositalardir. Narxlarni nazorat qilish ko'pincha oziq-ovqat mahsulotlari, energiya manbalari va boshqa asosiy iste'mol tovarlari uchun qo'llaniladi. Narxlarni nazorat qilish orqali hukumat iste'molchilarni himoya qilishga harakat qiladi, lekin bu choralar ba'zida bozor mexanizmlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, agar hukumat oziq-ovqat mahsulotlari narxlarini sun'iy ravishda past darajada belgilasa, bu ishlab chiqaruvchilarni zarar ko'rishga olib kelishi mumkin. Natijada, ishlab chiqaruvchilar mahsulot ishlab chiqarishni qisqartirishga majbur bo'lishlari mumkin, bu esa bozorga ta'sir qiladi va oxir-oqibat narxlarning oshishiga olib kelishi mumkin. Shuningdek, narxlarni nazorat qilish mexanizmlari iqtisodiyotda resurslarning samarali taqsimlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bozor narxlari talab va taklif asosida shakllanadi, shuning uchun hukumatning aralashuvi ba'zida iqtisodiy samaradorlikni pasaytirishi mumkin. Umuman olganda, pul-kredit siyosati, fiskal choralar va narxlarni nazorat qilish mexanizmlari iqtisodiyotning barqarorligini saqlashda muhim rol o'ynaydi. Har bir yondashuvning o'ziga xos afzalliklari va

kamchiliklari bor, shuning uchun ularni birgalikda samarali qo'llash zarur. Iqtisodiy muammolarni hal qilishda ushbu yondashuvlar bir-birini to'ldirib, barqaror va rivojlangan iqtisodiyotga erishishda yordam beradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, Inflyatsiya sharoitida iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash strategiyalarini o'rganib, pul-kredit va fiskal siyosatning samaradorligini ko'rsatdi. Inflyatsiya iqtisodiy o'sish va iste'mol bozorini zaiflashtirsa-da, o'z vaqtida qo'llanilgan nazorat choralari va moslashuv mexanizmlari salbiy ta'sirlarni kamaytirishi mumkin. Global tajribalar asosida davlatlar uchun narx barqarorligi, iqtisodiy muvozanat va investitsiya muhitini saqlash muhimligi ta'kidlandi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, inflyatsiyaga qarshi kurashda kompleks yondashuv va strategik rejalashtirish barqaror iqtisodiyot uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. B.T. Salimov, M.T. Asqarova, I.A. Yakubov, M.S. Yusupov, G'.T. Yuldashev, H.A. Hakimov. Mikroiqtisodiyot. Makroiqtisodiyot. Darslik. – T.: "Iqtisodiyot", 2019, - 446 b.
2. Shavkatbek, Egamberdiyev, and Toshtemirova Muxlisa. "THE NEED FOR FOREIGN COUNTRIES TO STUDY EXPERIMENTS IN THE DEVELOPMENT OF AN INNOVATIVE ECONOMY." *Лучшие интеллектуальные исследования* 37.4 (2025): 219-223.
3. Asadbek, Ne'matjonov, and Egamberdiyev Shavkatbek. "IQTISODIY O'SISHNI RAG'BATLANTIRISH ORQALI KAMG'ALLIKNI KAMAYTIRISH." *TADQIQOTLAR* 58.3 (2025): 41-45.
4. Ravzaxon, Zakirova. "QARORLAR QABUL QILINAYOTGANDA ETIKA ME'YORLARI VA IJTIMOY TA'SIRLARNI HISOBGA OLISH." *TADQIQOTLAR* 59.1 (2025): 166-170.
5. Kamolova L.I. Inflyatsiya va uni tartibga solishning dolzarb muammolari: tizimli yondashuv // Деньги и кредит. 2021. № 3.